

De Academische Boekengids 36, december 2002, pp. 11.

Mijn vroege jeugd 'op' Domburg in Walcheren was onbezorgd. 's Morgens reed ik met de melkboer mee op de bok van z'n mahoniehouten karretje met vier grote melkbussen en 's middags wachtte ik aan de Noordweg op de dokter die op z'n motorfiets z'n visites maakte en mij meenam, voor op de benzinetank. Aan dit paradijselijk bestaan kwam een wreed einde door de schoolplicht. Zes dagen in de week werden we opgesloten in een hoog, kaal en ongezellig gebouw en op zondag maakte de melkboer geen rondje en reed de dokter geen visites. De bevrijding van deze kwelling kwam met het water. Vanaf 3 oktober 1944 werden de dijken gebombardeerd en al snel konden we niet meer naar school omdat de weg naar het dorp onder water stond.

Oude tijden herleefden, de dokter kwam nu niet meer met z'n motorfiets maar met een klein bootje, waar ik soms in mee mocht varen. Een keer gingen we naar een zieke boer in Aagtekerke; we bonden de boot vast aan de voordeur en liepen over een soort vlonder naar de woonkamer waar alle meubels op een kamerbreed vlot stonden en de boer in een hoek op bed lag. De dokter sprak in de donkere hoek met de boer en daarna dronken we thee onder de lamp. De lamp kwam steeds dichterbij de tafel. Na een tijdje zei de vrouw: 'Dokter, u moet nu wel gaan, want over tien minuten kunt u de deur niet meer door.' Door het stijgende water was de deuropening zeer klein geworden, nog even en we hadden moeten wachten tot het weer laagwater werd.

Over deze tijd en deze situatie handelt het boek *Het Verjaagde Water* van A. den Doolaard. Het werd kort na de oorlog geschreven op Walcheren en is een geromantiseerd verslag van het dichten van de vier dijkgraven en het droogmaken van het eiland. Het boek is opnieuw uitgegeven door Delft University Press, je zou kunnen stellen als negende druk. Het boek werd tot 1971 acht keer herdrukt en er verschenen ten minste negen vertalingen. Was het de moeite waard om *Het Verjaagde Water* opnieuw uit te geven? Voor de bezorgers K. d'Angremond en G.J. Schiereck is dat zonneklaar en ik ben er - niet alleen omdat het boek een geschiedenis beschrijft die ik van zo dichtbij meemaakte - erg blij mee. Of het nu komt doordat ik vele conversaties uit de roman vrijwel letterlijk ook zo gehoord heb, of doordat er zoveel boeiende geschiedenis levendig wordt opgeroepen, ik heb het boek met rode oren gelezen. Opvallend is Den Doolaards zinsbouw in z'n dialogen - ik kan ze niet anders dan 'op z'n Zeeuws' horen. Er zijn tekeningen van Bantzinger in opgenomen, waarvan ik me er sommige, uit de uitgave die we thuis hadden, herinner. Ook staan er nu vele foto's in het boek, de meeste door Den Doolaard zelf gemaakt.

Verder was er in de verschillende herdrukken steeds meer tekst geschrapt. In deze nieuwe uitgave is het boek in z'n meest uitgebreide vorm gepresenteerd. Daarbij zijn stukken tekst die na de vierde druk waren verdwenen in een iets afwijkende tint gedrukt. Bij deze opnieuw opgenomen fragmenten, uit oplagen van vóór de spellingsaanpassing, is de toen gebruikelijke spelling gehandhaafd. Merkwaardig is dat dit nauwelijks opvalt. Een enkele keer merk je dat Den Doolaard geschrapte passages kort samenvatte om de lijn van het verhaal vast te houden. Door het opnemen van de volledige tekst komen er nu soms herhalingen voor. Overigens vind ik het een belangrijke verbetering dat het boek nu in z'n oorspronkelijke volledigheid is verschenen. Een haast nog grotere verdienste van de nieuwe uitgave is de toelichting en verklaring van het verhaal.

Grote Nederlandse voorsprong in de waterbouwtechniek

Het boek is te lezen als een sleutelroman. In de nieuwe uitgave zijn de personages zowel met hun eigen naam en carrière als met hun versleutelde naam - soms met een foto of portret - in een korte biografie opgenomen. Dat verheldert veel en is grappig, zeker als je enkele van die personages zelf hebt gekend. Nog belangrijker voor het begrip en voor deze uitgave als document is de als bijlage opgenomen beschrijving van de oorlogshandelingen waardoor het eiland onder water kwam te staan. Dat geldt ook voor de technische beschrijving met verklarende tekeningen van de dijkdichting en vooral - zeer verrassend - de visie van de Engelsen daarop. Zij gooiden de dijken kapot en bemoeiden zich na afloop van de oorlog intensief met het herstel, vooral door de levering van materiaal.

Al deze nieuwsgierig makende zaken worden op een overtuigende manier samengebracht. Niet alleen wordt de geschiedenis completer, de roman wordt ook waarheidsgetrouwer. In deze uitgave wordt duidelijk hoe toevalligheden invloed hebben op de gang van zaken en hoe complex 'de wereld in elkaar zit'. Behalve een sleutelroman over personen geeft het boek inzicht in de ontwikkeling van de civiele (waterbouw)techniek.

Bij de afsluiting van de Zuiderzee was door de ingenieurs technische en wetenschappelijke kennis ingezet en werd gebruikgemaakt van de getijstromen - berekeningen van Hendrik Lorentz. De uitvoering van het werk aan de Afsluitdijk was puur traditioneel en ambachtelijk, voorzover je de inzet van enorme kranen ambachtelijk kunt noemen. Bij de drooglegging van Walcheren was er gewoon geen tijd om op traditionele wijze te werk te gaan. Bij de uitvoering moesten aannemers gebruikmaken van de nieuwste

technieken - bijvoorbeeld het afzinken van enorme betonnen caissons - mede geïnspireerd door de Engelse genietroepen. Deze wetenschappelijke en vernieuwende benadering door de ontwerpers en uitvoerders samen gaf weliswaar veel gemor, maar leidde tot een grote Nederlandse voorsprong in de waterbouwtechniek. Doordat Den Doolaard in de huid van zijn protagonisten kruipt - 'de leiding', de stortbaas, de bijna corrupte maar evenzeer bevlogen aannemer en voor de smeugheid van het verhaal ook, weliswaar karikaturaal, de betrokken burgers, de niet geëvacueerde bewoners van het eiland - ervaar je de strijd tussen degelijk traditioneel dijkwerken en de 'onzinnige' maar onontbeerlijke 'nieuwigheden'. Daarmee is het boek ook een geromantiseerde beschrijving van de ontwikkeling van de civiele techniek.

Een aspect dat het boek indertijd zo aantrekkelijk maakte voor (jonge) ingenieurs en zelfs veel scholieren tot de 'waterbouw' verleidde - zoals onder meer ook blijkt uit de Afscheidsrede van hoogleraar waterbouwkunde Kees d'Angremond - en iets wat het boek na zoveel jaren nog steeds actueel maakt, is de ethische kant van ons vak. Den Doolaard werd na al zijn omzwervingen en oorlogservaringen een pacifist. (Wie, die kan nadenken, eigenlijk niet?) Het boek lijkt doordeesemd van verwondering over zinloze vernieling. Dat aspect 'kleurt' de hoofdpersoon - de latere hoogleraar aan de T.H. Delft prof. ir. P.Pf. Jansen - en inspireert de bezorgers van de huidige uitgave. 'Techniek is er om te bouwen, niet om te vernielen.'

Wiek Röling is architect en emeritus hoogleraar ontwerpen gebouwen aan de TU Delft.

Besproken boeken:

A. den Doolaard, *Het Verjaagde Water*, bezorgd door K. d'Angremond en G.J. Schiereck. Delft University Press 2001, 591 blz., € 40,39

prof. ir. K. d'Angremond, *Inspiratie uit Verjaagd Water Afscheidsrede*, TU Delft, november 2001